

Extra universitatem non est vita eli Elämä yliopistossa ja yliopistolle

Professori H. K. Riikosen jäähyväisluento Helsingin yliopistossa 11.11.2016

Hyvät kollegat, opiskelijat ja yliopiston ystävät

Siirryttyäni syyskuun alusta täysinpalvelleitten professorien joukkoon, katsoin aiheelliseksi ottaa selville, miten entisaikojen maineikkaissa yliopistoissa on heihin suhtauduttu. Seuraavassa esitän kaksi esimerkkiä, joista ensimmäinen on Suomenkin oppihistorian kannalta merkittävästä Göttingenin yliopistosta. Sikäläistä käytäntöä 1900-luvun alussa on kuvattu seuraavasti:

Täysinpalvelleita professoreja kohdeltiin kuin ruhtinaita. Heidän osalleen tuli taatusti kaikkien kunnioitus. Vaikka he eivät enää pitäneet luentoja, olivat he silti innokkaina ja toimeliaina mukana kaupungin henkisissä riennöissä. He pysyivät tieteellisten seurojen jäseninä ja useasti puheenjohtajinakin, ja heille varattiin parhaat paikat, jos kaupunkiin saapui vieraita esitelmöitsijöitä. Kun nämä vanhat olivat tavanomaisilla kävelyillään ja joutuivat vaeltamaan katuja, jotka jo heidän eläessään oli nimetty heidän mukaansa, tervehdittiin heitä pitkin matkaa nöyrästi ja pysähdyttiin pyytämään heiltä myös opastusta. --- Tuskin milloinkaan aikaisemmin professorit ovat saattaneet pitää itseään siinä määrin seurapiirien todellisina kärkimiehinä kuin Göttingenissä näinä ”ihanina vuosina”. Kaupunginkellarin seinällä olikin luettavissa vanha ylioppilasmietelmä: ”Extra Gottingham non est vita” (Göttingenin ulkopuolella ei ole elämää). (R. Jungkin teoksen *Tuhansia aurinkoja kirikkaampi* mukaan)

Euroopan vanhimmassa yliopistossa, Bolognan yliopistossa, oli puolestaan – niin ikään 1900-luvun alkupuolella – pantu merkille, että myös täysinpalvelleet professorit joskus siirtyvät ajasta iäisyyteen. Niinpä yliopistossa oli pieni kappeli, jonne professorivainajat kannettiin ennen hautajaisia, ja jossa he saattoivat näin ottaa vastaan yliopiston viimeisen tervehdyksen.

On selvää, että mikään näistä huomionosoituksista ei tule toteutumaan kohdallani. Helsingissä ei Göttingenin tapaan tulla nimeämään katuja minun mukaani eivätkä kaupunkilaiset suvaitse tervehtiä minua nöyrästi. Joku entinen oppilas tai jatko-opiskelija tosin *ehkä* saattaa tulla kysymään neuvoa. Bolognasta poiketen Helsingin yliopistolla ei ole omaa kappelia, joten en myöskään tule saamaan sellaista huomionosoitusta kuin Bolognan edesmenneet professorit. Mutta *jos* yliopistolla olisi kappeli, minua eläessäni kieltämättä miellyttäisi ajatus siitä, että kuoltuani tiedekunnan professorit dekaanin johdolla saapuisivat osoittamaan kunnioitustaan ruumiini äärelle.

Mutta eräs seikka noissa entisaikojen käytännöissä pitää lähes sellaisenaan paikkansa kohdallani. Kun muutamme Göttingenin kaupunginkellarin seinällä olleen ylioppilasmietelmän *Extra Gottingham non est vita* hieman yleisempään muotoon *Extra universitatem non est vita*, yliopiston

ulkopuolella ei ole elämää, kyseessä onkin jo varsin pitkälle kuvaus omasta elämästäni. Koko työurani on kulunut yliopiston viroissa ja tehtävissä, Helsingin yliopiston ohella pitkään myös Turun yliopistossa; sikäli kuin olen tehnyt jotain yliopiston ulkopuolella, sekin on ollut tiiviisti yhteydessä yliopistoon ja tutkimukseen. En voi oikeastaan välttää ajatusta, että nuorena elämäni johtotähtenä oli muistaakseni Erik Tawaststjernan esittämä maksimi ”Människan bör bli professor”, mikä sitten kohdallani toteutuikin. Yliopisto on tuntunut siinä määrin luontevalta työpaikalta, etten olen harkinnut siitä luopumista – lukuun ottamatta yhtä vaihetta, johon palaan myöhemmin.

Yliopisto itsessään muodostaa oman maailmansa, mitä korostaa erityisesti semioottisesti kiinnostava traditioiden ja seremonioiden suuri osuus. Turun akatemian ajoilta ja osin jo keskiajan eurooppalaisista yliopistoista juontavat seremoniat, kuten lukuvuoden avajaiset, perustamisen vuosijuhlat, virkaanastujaiset, väitöstilaisuudet ja tohtorinkaronkat sekä promootiot kaikkine niihin liittyvine ulkoisine merkkeineen tohtorinhattua myöten ovat kiinteä osa yliopiston elämää. Kirkkoa lukuun ottamatta ilmeisesti millään instituutiolla ei ole näin huomattavaa perinnettä kannettavanaan. Tosin on valitettavasti todettava, että kaikilta osin yliopisto ei ole säilyttänyt tyyliään: esimerkiksi virkaanastujaiset-termi korvattiin ensin professorin juhlaluento- ja sitten tervetuliaisluento-termillä ja eräisiin yliopiston juhliin on tuotu aivan niiden arvoa vastaamattomia musiikkiesityksiä – kukahan niistäkin on päättänyt?

Juhlavien seremonioiden ohella yliopistossa toki vallitsevat, vai pitäisikö sanoa riehuvat, samat inhimilliset tunteet, intohimot, juorut ja intrigit kuin muuallakin yhteiskunnassa – ehkäpä vielä kärjistetympinä. Kun vuosia sitten voitin yliopistossa järjestetyn yliopistoelämää kuvaavien anekdoottien keräyskilpailun, kokoelmaani ei aineiston sisällöstä johtuen julkaistu - puhumattakaan siitä, että minulla olisi runsaasti kokoelman ulkopuolistakin materiaalia etenkin professori Eero Tarastin kanssa käymäni laajan kirjeenvaihdon toistaiseksi julkaisemattomassa osassa. Tästä inhimillisesti katsoen perin kiinnostavasta aiheesta en nyt aio kuitenkaan puhua. Sen sijaan keskityn siihen mitä olen pitänyt yliopiston keskeisinä ominaisuuksina sekä siihen olennaiseen, jota yliopisto on kuluneiden vuosien aikana tarjonnut elämälleni. En kuitenkaan halua täysin unohtaa sitä koomista ja groteskiakin, joka elämäni yliopistossa on liittynyt.

Tarkoittamani asiat voidaan tiivistää ilmaisuihin kirjallisuudentutkimuksen kehitys, suvaitsevuus, vapaus, tieteiden yhteys ja kokonaisuus sekä yliopisto opettajien ja opiskelijoiden yhteisönä.

Kun ensinnäkin ajattelen oppiaineeni, yleisen kirjallisuustieteen mutta myös yleisemminkin ottaen humanististen tieteiden kehitystä, voin vain iloita monista ilmiöistä. Niiden vuosikymmenten

kuluessa, jotka olen viettänyt yliopistossa, on huomattavan teknisen kehityksen ohella tapahtunut ensinnäkin tutkijoiden ja tutkimusten huomattava määrällinen kasvu. Kirjallisuuden alan tohtorien määrä on aivan muissa lukemissa kuin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa. Toiminta on muutenkin kokenut paljon muutoksia: esimerkiksi erilaisia seminaareja ja kongresseja järjestetään runsaasti, ja tässä toiminnassa nuorilla tutkijoilla on tätä nykyä hyvin aloitteellinen ja aktiivinen rooli. Samalla mukaan ovat tulleet erilaiset yhteisprojektit ja niiden tuottamat artikkelikokoelmat.

Valtakunnallisella tasolla tapahtuva yhteistoiminta on jatkuvasti lisääntynyt myös tohtorikoulutuksen osalta. Kun nykyään jatkuvasti kehoitetaan kansainvälistymiseen, kehotukset kirjallisuudentutkimuksen osalta ovat monessa suhteessa tarpeettomia, koska kansainvälinen yhteistyö ja kanssakäyminen ovat tutkimuksen arkipäivää, nekin aivan toisella tasolla kuin neljä vuosikymmentä sitten.

Kuluneiden vuosikymmenten aikana on tapahtunut myös monenlaista teoreettista kehitystä. Aloittaessani kirjallisuuden opintoja oli esimerkiksi Ylioppilaslehdessä jatkuvasti luettavissa kirjoituksia taiteen- ja muunkin humanistisen tutkimuksen vanhakantaisuudesta ja teoreettisesta jälkeenjääneisyydestä, biografismista ja historiallisten aiheiden suosimisesta. Nykyään nämä valitukset ovat tulleet aiheettomiksi muun muassa juuri kiinteiden ja nopeiden kansainvälisten yhteyksien ansiosta. Voi jopa kysyä, onko eräissä suhteissa menty äärimmäisyyksiin teorian painotuksessa. Kirjallisuudentutkimuksen on vältettävä teoreettista jargonia ja sen on pystyttävä olemaan sellaista, että kuka tahansa sivistynyt henkilö voi sitä lukea. Joskus tulee kieltämättä ajatelleeksi, että tutkijat puhuvat vain toisilleen ja että sinänsä huomattavat intellektuaaliset suoritukset tavoittavat vain kovin suppean lukijakunnan.

Kun suuri ruotsalainen kirjallisuushistorioitsija Henrik Schück korkeassa iässä tarkasteli omaa toimintaansa, hän piti suurimpana saavutuksenaan sitä, että hän oli karkottanut estetiikasta lavertelijat Lundin ja Upsalan yliopistoista. Historiallisesti suuntautunut Schück oli nuoruutensa aikaisen spekulatiivisen estetiikan vihollinen. Itse yritän tässä olla positiivisempi ja katsoa, mitä hyvää olen saanut mielestäni aikaan muistuttaen samalla, että suhteeni estetiikkaan on täysin vastakkainen Schückiin nähden. Joudun kuitenkin aloittamaan eräänlaisella negatiivilla. En nimittäin mielestäni ole ollut – en ainakaan ole pyrkinyt olemaan - esteenä kenenkään opiskelijan ja jatko-opiskelijan tutkimussuunnitelmille, vaikka aihe olisi ollut minulle vieras. Olenkin joutunut pohtimaan, onko näin pitkälle mennyt suvaitsevaisuus ollut suorastaan esteenä oppiaineen keskittymiselle yhteen suuntaukseen tai aihepiiriin, mikä voisi johtaa oppiaineen huippuyksiköksi. Mutta se taas olisi joka tapauksessa vierasta monitahoisuutta korostavalle humanistiselle näkemykselleni.

Aikoinaan virkaanastujaisluennossani korostin antiikin kirjallisuuden ja klassisten kielten tuntemuksen merkitystä humanistisessa tutkimuksessa. Sitä samoin kuin yleensä eurooppalaisten klassikoiden merkitystä olen mahdollisuuksien mukaan yrittänyt jatkuvasti tuoda esille ja sitä kautta ylläpitää sitä, mitä voitaisiin kutsua klassiseksi traditioksi. Tämä pyrkimykseni on merkinnyt aktiivisen yhteyden ylläpitämistä yliopistomme antiikintutkijoihin ja yhteistyötä heidän kanssaan, mitä niin ikään korostin virkaanastujaisluennossani. Tämän yhteistyön tuloksena ovat olleet teokset *Antiikin kirjallisuus ja sen perintö*, *Kirjallisuus antiikin maailmassa*, *Kulttuuri antiikin maailmassa* sekä *Mitä jokaisen tulee tietää antiikista. Kreikka ja Rooma*.

Yhteistyö käännöstutkijoiden kanssa, johon 2000-luvun alussa jouduin tavallaan vahingossa, johti mittavan kaksiosaisen *Suomennoskirjallisuuden historian* toimittamiseen sekä sitä seuranneeseen teokseen *Tietokirjallisuuden suomennosten historia*. Näissä laajoissa teoksissa kirjoittajina oli käännöstieteilijöiden ja filologien ohella kirjallisuudentutkijoita, fennistejä, oppihistorioitsijoita ja muidenkin tieteiden edustajia. Kokemus yhteistyöstä tällä tavalla eri alojen edustajien kanssa mutta myös erilaisten tutkimusintressien yhteensovittaminen osoittautui sekä haasteelliseksi että antoisaksi. Käännösten historian tutkiminen on muun muassa osoittanut havainnollisesti, miten merkittäviä kulttuurivaikuttajia usein melkoiseen tuntemattomuuteen jääneet kääntäjät ovat olleet. Olen myös voinut osallistua Ruotsissa toimitettavan ruotsintajia käsittelevän *Översättarlexikonin* artikkelien kirjoittamiseen.

Yhteistyö filologien kanssa puolestaan on johtanut siihen, että sain tehtäväkseni kirjoittaa Uusfilologisen yhdistyksen historian saksaksi. Siinä taas oli mahdollista yhdistää kirjallisuus-, kieli- ja oppihistoriallista tutkimusta.

Yleisen kirjallisuustieteen professorit ovat Kivistä ja Runebergistä kirjoittaneesta, oppiaineen ensimmäisestä professorista Fredrik Cygnaeukselta alkaen kirjoittaneet myös kotimaisesta kirjallisuudesta. Mielestäni tämä on erittäin hyvä perinne, vaikka yliopistossa onkin erikseen kotimaisen kirjallisuuden oppiaine. Ulkomaisen kirjallisuuden tutkiminen avaa myös uusia näkymiä suomalaisen kirjallisuuden tutkimiselle etenkin sellaisissa tapauksissa, jolloin kirjailija, kuten tutkimani Pentti Saarikoski, on toiminut myös suomentajana tai kuten Olavi Paavolainen, toinen tutkimani kirjailija, ollut merkittävä ulkomaisen kulttuurin esittelijä. Eräässä karonkkapuheessa minut julistettiin suomen kielen viholliseksi, mutta se perustui ilmeiseen väärinkäsitykseen. Mitä enemmän yliopistossa on korostettu englannin kielen merkitystä, jossa on menty suorastaan *ad nauseam*, sitä tärkeämmäksi olen kokenut suomen kielen ylläpitämisen myös tieteen kielenä. Samalla olen halunnut korostaa muiden kielten merkitystä omaperäisen ja luovan ajattelun kielenä humanistisella alalla.

Mutta sen paremmin luennoillani kuin muissakaan yhteyksissä en ole piilotellut sitä tosiasiaa, että lukuharrastukseeni ovat kuuluneet dekkarit, Tex Willerin ja Pecos Billin kaltaiset sarjakuvahahmot tai vaikkapa englantilainen merikirjallisuus Alistair Macleanin *Saattue Murmanskiin* –romaanina myöten (sekin oli kyllä alkuperäiseltä nimeltään *H. M. S. Ulysses*, joten antiikki siinäkin tuli esille). Jatko-opiskelijatkin olivat panneet tällaiset harrastukseni merkille, kun he viime kevään viimeisessä tutkijaseminaarissa ojensivat minulle tekemänsä pienen kirjan, jonka kannessa minut oli kuvattu Tex Willer –asuisena revolverin heiluttajana Kansalliskirjastossa. Mainitsemani kaltainen populaarikirjallisuus ei omana opiskeluaikanani juuri mitenkään tullut esille – proseminaarissakin oli sellaisia yleviä aiheita kuten Hugo von Hofmannsthalin *Terzinen über Vergänglichkeit* (Tertiinejä katoavaisuudesta), mikä kylläkin teki minuun suuren vaikutuksen opiskeluaikana. Nyt voin joka tapauksessa iloita siitä, että populaarikirjallisuudestakin on tullut hyvin yleinen aihe esimerkiksi pro gradu –tutkielmissa. Kuten jo aikoinaan virkaanastujaisluennossani totesin, emme voi ajatella myöskään ns. korkeakirjallisuutta, sanokaamme vaikkapa James Joycen *Odysseusta*, elleimme ota huomioon, mitä kaikkea velkaa se on populaareille taiteen muodoille. Vastaavasti populaarikirjallisuus ja –kulttuuri on aina ollut velkaa korkeakirjallisuudelle; Alexandre Dumas’ta emme voi ajatella ilman Byronia.

Merkittävä edeltäjä minulla tämäntapaisten asioiden suhteen oli oppiaineeni varhaisemmassa professorissa Yrjö Hirnissä, joka kaiken muun ohella oli taskuvarkaita, maantierosvoja ja muita asosiaalisia aineksia koskevien kirjallisten kuvausten erikoistuntija.

Siirryn sitten tarkastelemaan yliopistoa työpaikkana ja työyhteisönä, johon jo edellä jonkin verran viittasin. Miellyttäväksi yliopistomiljöön on tehnyt ensinnäkin se, että siinä suvaitaan myös erikoisia persoonallisuuksia ja erikoislaatuista käyttäytymistä. Yliopiston kuuluisa apulaissihteeri Antero Manninen totesi tosin jo 1980-luvulla, miten ”professorikunta on arveluttavassa määrässä normalistunut”, mutta siitä huolimatta originelleja tyyppejä on jatkuvasti ollut ja heitä myös suvaittu. Oman oppiaineeni mainittu ensimmäinen professori Fredrik Cygnaeus oli aikansa erikoisimpia hahmoja, ja olen omalta vähäiseltä osaltani pyrkinyt tätä perinnettä pitämään yllä. Voi vain toivoa, että myös nykyinen yliopistopedagogiikka ymmärtäisi sen, että yliopisto tarvitsee epäsovinnaisia persoonallisuksia, jotka viittaavat kintaalla kaikelle vähänkin byrokraatiaan vivahtavalle.

Toinen tätäkin merkittävämpi tekijä on yliopiston vapaus, toisin sanoen tutkimuksen ja opetuksen vapaus. Kun Georg Henrik von Wright ryhtyi hoitamaan filosofian professuuria Cambridgen yliopistossa, hän huomasi, että ainoa, huomattava ainoa, virkavelvollisuus, joka hänellä oli, oli lähettää lukukausittain ilmoitus kuinka monta yötä hän oli käynyt kolme mailia kauempana St.

Maryn kirkosta. On nimittäin niin, että täydellinen vapaus professorien kohdalla joka tapauksessa johtaa vastuuntuntoiseen tutkimus- ja opetustoimintaan; siinä määrin korkea työmoraali ja innostus työhönsä professoreilla on. Vapaus turhista rutiineista on myös luovan työn kannalta olennaista. Tätä vapautta tosin on kavennettu jatkuvasti lisääntyneiden raportointi- yms. tehtävien muodossa ja joudun tähän vielä hetken kuluttua palaamaan. Kaikkein olennaisinta on tietenkin vapaus itse valita tutkimusaiheensa ja tarvittaessa siirtyä sellaisiininkin aiheisiin, jotka menevät professorin oman, mahdollisesti ahtaasti määritellyn tieteenalan ulkopuolelle, eli kuten itse olen siirtynyt muun muassa käännös- ja oppihistoriaan.

Yliopisto, *universitas*, merkitsee kaikki tieteet käsittävää kokonaisuutta. Nimenomaan juuri tällaisessa yhteisössä työskenteleminen on antoisaa. Kun kävelen työpaikkani Topelian kauniin sisäpihan lävitse, saattaa nähdä esimerkiksi sanskritin asiantuntijan keskustelevan heprean kielen tutkijan kanssa. Elämäni hienoimpia kokemuksia onkin ollut juuri työskenteleminen tällaisessa yhteisössä nimenomaan yleisen kirjallisuustieteen professorina, sillä oppiaineeni on luonteeltaan sellainen, että sen syvällisempi tutkiminen edellyttää mahdollisimman laaja-alaisia tietoja muiltakin humanistisen tutkimuksen aloilta. Olen aina mieltänyt itseni yleishumanistiksi, joka katsoo, että eri tieteenaloilta saatavat virikkeet ovat tärkeitä kirjallisuuden tutkimiseksi ja vastavuoroisesti miten kirjallisuuden tuntemus voi rikastuttaa muita oppiaineita. Tämä on sikäläkin tärkeää, että oppiaineeni opiskelijat valmistuttuaan toimivat mitä moninaisimmissa taiteeseen, kulttuuriin ja journalistiikkaan liittyvissä, laajaa yleissivistystä edellyttävissä tehtävissä.

Humanistisena tutkijana olen kokenut olennaiseksi myös sen, että kirjallisuutta tutkitaan ja opetetaan läheisessä yhteydessä muihin taideaineisiin. Tämäkin yhteys on viime aikoina osoittautunut uhatuksi. Vastaavasti monet muut tieteenalat voivat hyötyä läheisestä yhteydestä taideaineisiin.

Olen ollut siinä onnellisessa asemassa, että olen voinut tehdä yhteistyötä esimerkiksi antiikintutkijoiden ja käännöstieteilijöiden kanssa. On ollut myös suuri etuoikeus toimia tiedekunnan edustajana lukuisten eri oppiaineiden väitöstilaisuuksissa, ehkäpä enemmän kuin kukaan muu. Tämä on merkinnyt erinomaista tilaisuutta perehtyä muiden aineiden piirissä harjoitettavaan tutkimukseen ja sitä kautta oppia itse.

Olen myös katsonut velvollisuudekseni vastata myöntävästi eri tahoilta tulleisiin esitelmä-, lausunto- ja arvostelupyyntöihin. Ne ovat kieltämättä vieneet paljon aikaa, mutta ovat samalla antaneet hyvän kuvan siitä, missä tieteessä mennään. Arvostelutoimintaa – enkä tarkoita

refereelausuntoja vaan valmistuneiden ja julkaistujen monografioiden ja artikkelikokoelmien arvostelua – pidän tieteellisen keskustelun kannalta ensiarvoisen tärkeänä.

Yliopiston professorin tehtävänä on tietenkin edistää omaa tieteenalaansa, mutta yhtä lailla professorin tehtävänä on tai ainakin pitäisi olla ovien pitäminen auki muihin tieteisiin ja yhteistyö muiden kanssa. Valitettavasti olen nähnyt liikaa myös jonkinlaista reviiriajattelua ja yksipuolista oman oppiaineen etujen ajamista.

En halua myöskään väheksyä sitä, että Helsingin yliopisto on myös ulottanut toimintansa keskustasta Meilahteen, Kumpulaan ja Viikkiin. Myös näiltä kampuksilta olen saanut miellyttäviä professorituttavuuksia. Tässä en myöskään voi olla mainitsematta, että nuorena yliopiston opettajana jouduin toimittamaan Viikkiin toisen henkilön asiaa. Eksyin kuitenkin Viikin suurella kampuksella ja huomasin lopulta olevani oven edessä, jossa luki ”Lihateknologian laitos”. Silloin ajattelin, etten ole koskaan ollut kauempana humanismista.

Mutta yliopisto on *universitas* myös siinä mielessä, että se on opettajien ja opiskelijoiden yhteisö. En voi kyllin onnitella itseäni mahdollisuudesta työskennellä yhdessä nuorten ihmisten kanssa. Mitä vanhemmaksi olen tullut, sitä tärkeämmäksi tämä on osoittautunut. On tosin niin, että yliopistoon tulevat opiskelijat tietävät vuosi vuodelta yhä vähemmän kirjallisuudesta ja sen opiskelun kannalta välttämättömästä historiasta, mutta kohtuuden nimessä on sanottava, että he tietävät vastaavasti yhä enemmän asioista, joista minä en tiedä mitään. Näin ollen on olemassa kiinnostavia ja antoisia edellytyksiä molemminpuoliselle vuorovaikutukselle. Minkäänlaisia ristiriitoja opiskelijoiden kanssa minulla ei mielestäni ole ollut enkä ole menettänyt yöuntani hankalien henkilöiden takia. Minua on tosin ankaruuteni takia kutsuttu ”keskitysleirin vartijaksi”, mutta tämänkin nimityksen käyttäjä kuitenkin kutsui minut karonkkaansa kun hän myöhemmin väitteli tohtoriksi.

Tässä yhteydessä en voi olla siteeraamatta runoilija Esaias Tegnérin sanoja puheesta, jonka hän piti jättäessään kreikan kielen ja kirjallisuuden professuurin Lundin yliopistossa vuonna 1824 ja joka on pohjoismaisen humanismin hienoimpia ilmentymiä. Tegnér totesi:

Opettajan kutsumus on tosin vastuullinen ja vaivalloinen; mutta sen tekee myös toiselta puolen mieluisaksi se seikka, että hän koko ajan liikkuu nousevan polven, nuorison keskuudessa, jolla useimmiten on avoin mieli, reipas rohkeus ja sumentumaton elämäkatsomus. Pindaros sanoo autuaista, ettei heidän maassaan ole muuta vuodenaikaa kuin kevät; ja opinahjolla on myös tässä suhteessa ainainen kevät.

Tämä pitää epäilemättä paikkansa itse opetuksen ja tutkimuksen kannalta ja yhdyn siihen mielelläni. Kuitenkin yliopistoa kokonaisuutena ajatellen tähän auvoisuuteen on tullut myös varjoja. Yliopistossa on nimittäin viime vuosina, itse asiassa jo hyvinkin pitkään tehty sellaisia hallinnollisia

muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet huomattavasti ja tavallisesti heikentävästi professorin asemaan ja edellä mainitsemaani vapauteen. Eräänlaisena negatiivisena hallintouudistuksen malliesimerkkinä voidaan mainita vuosien takainen ns. uusi palkkausjärjestelmä henkilöarviointineen ja kehityskeskusteluineen. Jouduttuani niitä tekemään muodostui tilanne, urallani lähestulkoon ainoa, jolloin harkitsin yliopiston jättämistä. Tähän liittyi myös todellisuudesta kokonaan irrallaan olevien 1600 tunnin työsuunnitelmien laatiminen. Koin tilanteen instituution harjoittamana työpaikkakiusaamisena. Tällaisen systeemin pakonomainen tuominen yliopistoon oli tyyppiesimerkki siitä, miten aivan toisenlaiseen yhteyteen luotu järjestelmä otettiin käyttöön yliopistossa ottamatta huomioon yliopiston luonnetta; myöskään uuden järjestelmän taustaideologiaa ei ollut lainkaan pohdittu. Voi lisäksi kysyä, miten paljon aikaa kyseiseen byrokraattiseen järjestelmään on haaskattu. Sitä paitsi ajatusta siitä, että professorienkin, oppituolin haltijoiden, pitäisi osallistua ns. kehityskeskusteluihin ja että heilläkin on esimies, voitaisiin pitää naurettavana ellei se olisi suorastaan loukkaava. On tietenkin hyvä ja aivan luonnollista ja tarpeellista käydä keskusteluja laitoksen piirissä, mutta muodon on oltava toisenlainen, sellaisen joka ei perustu käskytykseen.

Totuuden nimessä on sanottava, että ns. lähiesimieheni, Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitoksen johtaja professori Sintonen ei ole juuri mitenkään minun toimintaani häirinnyt. En myöskään ole varsinaisesti menettänyt malttiani kuvattujen epäyliopistomaisten käytänteiden takia. Itse asiassa olen Helsingin yliopistossa menettänyt malttini vain kerran. Se tapahtui viime vuodenvaihteessa, jolloin Topelian ovien lukitusjärjestelmä oli mennyt epäkuuntoon, enkä viikonloppuna päässyt virkahuoneeseeni. Kirjelmöin asiasta suoraan yliopiston hallintojohtajalle.

Väärinkäsitysten välttämiseksi mainittakoon, etten kuulu niihin henkilöihin, jotka vaativat hallinnollisen henkilökunnan vähentämistä. Toimiessani humanistisen tiedekunnan varadekaanina saatoin havainnollisesti panna merkille, miten laajan hallinnollis-teknisen henkilöstön yliopisto tarvitsee tutkimukselle ja opetukselle välttämättömien palveluiden kehittämiseksi ja ylläpitämiseksi. Kiinnostavimpia kokemuksia oli tällöin toimiminen yliopiston tietohallintotoimikunnassa, mikä tosin oli yleisenä naurun aiheena omassa oppiaineessani, jossa oltiin hyvin selvillä liki täydellisestä tietämättömyydestäni tietotekniikan suhteen.

Olen myöskin joka tapauksessa yliopiston tulevaisuuteen nähden hyvin optimistinen. Yliopiston professorien ja muiden tutkijoiden henkinen kapasiteetti sekä opiskelijoiden ja jatko-opiskelijoiden into ovat nimittäin niin suuria, että yliopisto pysyy pystyssä aivan riippumatta siitä, miten suuria virheitä se instituutiona ja hallinnollisena kokonaisuutena tekee.

Hyvät kuulijat

Syyslukukaudella 1970 suuri opettajani, Rooman kirjallisuuden professori Iiro Kajanto pyysi minua hoitamaan tilapäisen assistentin viransijaisuutta, ja aloitin työni tammikuussa 1971. Kun nyt, liki 46 vuotta myöhemmin, ajattelen mennyttä toimintaani, minut täyttää syvä kiitollisuus siitä, että olen saattanut työskennellä Helsingin yliopistossa siinä mitä miellyttävimmässä työyhteisössä, jonka ovat muodostaneet lähioppiaineet estetiikka, elokuva- ja televisiotutkimus, musiikkitiede ja teatteritiede sekä yleisemmin Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos sekä koko humanistinen tiedekunta ja jossa toimivista työtovereista minulla vuosien varrella on ollut vain hyvää sanottavaa. Samaa haluan todeta myös siitä varsin pitkästä kaudesta, jonka toimin Turun yliopistossa. Kiitokseni kuuluvat myös humanistisen tiedekunnan kanslian, Helsingin yliopiston kirjaston ja Kansalliskirjaston avuliaalle henkilökunnalle. Tunnen myös kiitollisuutta siitä, että näinä vuosina minulla on ollut – kuten vanhakansa asian kauniisti ilmaisi – terveyden Herranlahja.

Edellä siteeraamassani puheessa runoilija-professori Esaias Tegnér totesi lopuksi opiskelijoille, mutta myös koko yliopistolle:

Jätän paikan, joka on ollut minulle rakas, jätän nuorison, jota olen rakastanut. Tiedän myöskin, että te olette tunteneet minua kohtaan vastarakkautta, ja siitä minä tänään teitä kiitän liikuttunein sydämin; sillä mitään parempaa kuin rakkaus ja luottamus ei toinen ihminen voi toiselle antaa.

En tohdi itse mitenkään käyttää niin yleviä sanoja kuin idealistinen runoilija, mutta niihin sisältyy kuitenkin niitä samoja tunteja kuin ne joita minä tänään tunnen.

Toivotan menestystä työtovereilleni ja opiskelijoilleni, humanistiselle tiedekunnalle, Helsingin yliopistolle ja yleensä maassamme harjoitettavalle yliopistolliselle tutkimukselle ja opetukselle. Ja kuten Tegnér myös totesi, ”teidän edistymisenne on oleva iloni, teidän menestystänne pidän yhtä tärkeänä kuin omaani”.